

XXV. LEVÉL.

Költ Komáromban, Sz. Mihály-Havának
23. Napján.

Disputatio de Quaestione, Quae fuerit Artium Magicarum origo? Quomodo illae ab Asiae Populis ad Graecos atque Romanos, et ab his ad caeteras gentes sint propagatae, quibusque rationibus adducti fuerint ii, qui ad nostra usque tempora easdem vel defenderent vel oppugnantent. Ezt a' munkát írta Dietr. Tiedemann, a' Marpurgi Akadémiában a' Filozófiának közönléges Tanítója; melyért a' Göttingai Királyi Tüdös Társaságtól jutalmat nyert.

Minthogy még a' Keresztyének között, kiváltképpen a' mi nemzetünkben az együ-
gyü fejek fokot állítanak a' boszorkányfág
felöl: ez az ilyen bal vélekedésű emberek
ellen igen hasznos munka meg-érdemli, hogy
köztünk esméretessé legyen. Az egész
könyv áll három szakaszokból. Az első
szóll a' Magiának természetéről, a' II. a' Ma-
giának nevezetesebb történeteiről. III. A'
Magiának valóságos lételéről, 's annak ha-

Bb

fzon-

szontalanfágáról. Mi légyen a' Magia, T. így adja-elő: *Magia est ars, sive malueris Scientia perpetrandi mira, quae superant leges et vires corporum, et animalium rerumque earum, quas huic mundo inesse, ibique aliquid efficere experientia, aut ratio certa docuit.* E' szerént minthogy a' Mágus a' természetben a' természet felett való változásokat bizonyos régulák szerént akarja véghez vinni, és minthoogy némelly babonás tselekedetei által akarja az ISTENT 's a' Lelkeket maga hatalma alá vetni: azért ötet egy olyan embertől, a' ki által az ISTEN valófágos tsudát akar tselekedni, könnyen meg lehet különböztetni. *Versatur omnis in eo religio, ut Deum precibus flectamus, non cogamus. Preces omnes et summi Numinis cultus, liberum Deo relinquunt, quidquid lubuerit decernere. Proinde ars esse Magica nequit, cum nihil certi promittat. Quod si precibus et pietate cogi Deum asseris, Religio omnis vertetur in Magiam. Omnis enim Religio, bona Sectatoribus et Dei benevolentiam promittit.* Ez egy szükfégés és hafznos Jegyzés. Sokszor az emberek az olly szokásokat az Isteni tiszteletben, mellyek a' régiektől a' Vallásba bé-vett szokások ellen vagynak, Magiának gondolják lenni. Sok példájit lehet ennek a' Pogányok között látni.

ni. — — — Annak le-írása után, mi legyen a' Magia, bizonyos részekre osztja T. munkáját, hol nevezetes az, hogy az Alchimiát és Áfrológiát a' Magia részei közé számlálja. Azt mondja T. a' Magiát a' vad nemzeteknek babonájok szülte, ezt az állítást fok példákkal mutatja-meg. A' második Szakaszban szól T. a' régibb és újabb Európai népeknek, Rómaiaknak, Görögöknek, Cháldeusoknak, Persáknak, Indusoknak, Egyiptomiaknak Magiájokról. Nagy szorgalmatossággal elő-számlálja mind azt, valami a' Magiának ezen Nemzetek között való eredetére, terjedésére, 's minéműségére tartozik. Nem szól a' Chinaiakról, Barbarusokról, Zsidókról, noha ezek is gyakorlották a' Magiát, az Arabsokról is, kiknél a' Magia gyakoroltatott, többet szólhattott volna. A' *Cháldeusok* az Égi testeket valamelly Istenfégnek gondolták lenni, melyeknek e' Világra nézve nagy erejek vagyon, 's azokból szoktak jövendőlni. Ide tartozott a' forsokból való jövendölés, valamint a' Terafimoktól való kérdeződés is. Lásd Ézék. 21. A' *Persáknál* meg-volt a' jövendő mondas és a' Magiának más fokféle neme, de a' melly a' Cháldeusokétól fokakban különbözött. Nevezetes volt a' Mágiáról ő közöttök *Zoroaster*, de a' ki annak nem találója, hanem tsak rendbe szedője volt. Az

B b 3

In-

Indusoknak Magiájokról különösen szól,
 's azoknak Theofóphiájokat a' Magiához szám-
 lálja. Melly régi tudomány légyen ez a'
 Theofóphia az Indusoknak Brakmanjaiknál,
 azt az újabb Írókból világosabban meg-
 togathatta volna T. Valamint a' *Perfáknál*,
 úgy az *Égyiptomiaknál* is esméretes volt a'
 Magiának az a' neme, melly fzerent ök, a'
 mint hitték, némelly fűveknek erejek által
 laz Ördögöt elő-hívták, el-üzték, 's tsudá-
 atos dólgoznak tselekedésekre kénfzerítet-
 ték. Az *Égyiptomiak* még több dólgot
 tselekedtek a' Magia által. Úgy látszik,
 hogy ök ezt a' mesterféget elejétől fogva
 gyakorolták. Már a' Mózses' idejében ma-
 goknak merték tulajdonítani azt az erőt,
 hogy ök a' varázslás által egy dólgot mássá
 változtatnak. A' *Görögökről* azt mondja,
 hogy azok a' Magiát az *Égyiptomiaktól* ta-
 nulták. Közönséges volt ö nálók a' *Necro-*
mantia, vagy *halottaktól való tudakozó-*
dás, a' *rá olvasás*, a' *méreg elegyítés*.
 A' *Pithagoreusok* a' számoknak nagy erőt
 tulajdonítottak. Minden Írók azt bizonyít-
 ják, hogy *Pithagorás* a' Magiának nagy gya-
 korlója volt; mellyet ö felőle meg is lehet
 engedni, ha annak az időnek, mellyben ö
 élt, együgyűségét meg-gondoljuk. Úgy lát-
 szik, hogy a' *Perfáknak* Magiájokat *Ostha-*
nes esmértette-meg a' *Görögökkel*. *Demo-*
cri-

critus nagy ellenfége vólt a' Magiának. Ellenben *Empedocles* nagyot tartott felőle. *Plátó* az új Platonikusoknak Theosophiájokat nem tanította, de annak el-terjedésére útat kézfített. *Berosus* vólt az Astrologiának a' Görögök közt fel-állítója. A' Thesfáliaiak híresek vóltak mindenféle varázslásról: A' Lemnus Szigetéből való *Theoris* varázslásáért ölettetett-meg. Nevezetes varázslások vólt ezeknek, szerelem italt adni, viafz képek által ártani, kötni, magokat 's másokat állatokká változtatni. *Ptolemeus Philadelphus*' idejétől fogva nagy erőt vett a' Magia. Theocritusból lehet látni, hogy az már többé nem vólt titok, hanem közönfégessé vált. A' Rómaiakról, 's más Olasz-Országai népekről az mondja T. hogy azoknál is gyakoroltatott a' Magia. Hogy *Numa Pompilius* annak szeretője vólt, bizonyítja azt Arnobiusból és Valerius Antiusból. A' Tusciaiak, Hetruriaiak, Sabinusok is tudtak a' Magiához. *Virgilius*nak és *Horátius*nak írásokból látjuk, mitsoda állapotban lett légyen a' Magia az ő idejekben. A' mit T. a' Gnosticusoknak, Simonnak, Carpokratesnek, Basilidesnek, 's ezeknek Tanítványjaiknak Magiájokról mond, azt a' régi Patereknek (kik ezeket az embereket halálosan gyűlölték,) írásaikból vette. A' Római Tsászároknál nagyobb-nagyobb

gyobb kedvességet nyert a' Mágia, úgy hogy azt fokban ő közzülök magok gyakorolták. A' Keresztyének magokat annak ellenébe tették; 's úgy kezdett osztán annak betsülete veszni, a' mint a' Keresztyén Vallás nevelkedett. A' honnan a' lett, hogy a' Keresztyén Tsászárok, mint bálvány-imádást, azt úgy kárhoztatták, 's mint nagy gonofzágot úgy büntették-meg. Ellenben a' Pogányok közt nevelkedett annak betsülete. Kiváltképpen pedig a' tudományoknak világok kezdvén meg-setéülni, a' babonafág és varázslás mindenütt szabad útát talált magának az el-terjedésre. Marcellus Empíricus, Aëtius, Al. Tralliánus, Orvosok a' rá olvasásokat, 's a' t. igen igen dítsérték. Az új Platonicus Philosophusok azt tanítottak, hogy az ISTENT és a' Lelkeket böjtölések, testi gyönyörűségektől való meg-tartózkodások, elmélkedések, áldozatok, 's más ceremóniák által arra lehet venni, hogy az embereknek meg-jelenjenek, 's nékik segítségül legyenek: ditsekedtek is ők azzal, hogy ők természet' ereje felett való dőlgoakat tselekedhetnek. Ezeknek idejekben kezdett a' varázslóknak és boszorkányoknak szárok fokasodni, 's a' boszorkányoknak gyülések felől való vélekedés is lábra kapni. A' boszorkányoknak gyülésekről emlékezik *Augustinus*. Hihető, hogy a' Keresztyéneknek

nek afzszonyaik közt fok varázslók voltak. Említ Auguftinus olly afzszonyokat, a' kik a' Sátánnal szövetséget kötöttek, melly által azok meg-vakíttatván úgy képze-
lödtek, mintha ők éjtzaka Diánnával, Mi-
nervával, és fok más afzszonyokkal a' le-
vegő-égben nyargalódzának. A' bofzor-
kányoknak ilyen utazásoknak a' régi idők-
ben fok nyomát lehet látni; de gyűlések-
ről sem a' Görögök sem az Arabsok, sem
az Égyiptomiak nem emlékeznek. Ez il-
ben kezdődött a' bofzorkányoknak az ördög-
ökkel való szövetségekről való vélekedés
is. (*Pactum cum Daemone*) Ebből a' véle-
kedésből származott az a' mese is, hogy a'
gonofz lelkek az emberekkel közösülnek.
Ezek után szól T. mitsoda állapotban volt
a Magia az Európai Napnyúgoti Népeknél
a' XIII. Száz esztendőig. Szól a' Gallusok-
nak, Németeknek, Britannusoknak Magiájok-
ról. Azután meg-mondja, mint terjedett-el
az a' Keresztyén népek közt. Az ördögök-
kel való szövetségről leg-először a' XIII.
Százban szólnak némelly Írók. Úgy lát-
szik azt mondja T. hogy a' kik az ördögök-
kel szövetséget kötöttek, azok úgy véleked-
tek, hogy másképpen az a' szövetség nem
eshetik, hanemha ők a' Keresztyén Vallást
egészen meg-tagadják, mert az ördögök a'
Krisztus' nevéből, a' keresztnék jegyétől igen

félnek. Ez időben már a' boszorkányoknak gyűlések felől is másképpen kezdettek gondolkozni. *Alfonfus de Spina* — beszéli, hogy Frantzia-Országnak Daufine és Gascogne nevű Tartományáiban sok afiszonyok, a' mint magok meg-vallották, egy nagy puztában, éjtzakákon öszve-gyűlnek, hol egy kösziklás barlangból egy bak szokott köztök meg-jelenni 's a' t. Ezek után szól T. a' Magiai ceremóniákról, mellyek közzül *Wier* sokakat öszve-fzedett. *De Praestigiis et incantationibus.* (a' többi következik.)

1787. Eszt. ment Siriából egy Pap a' maga úti-társával Mádrítba. Midőn a' Király ezeknek a' Napkeleti nyelvekben való nagy tudományjokat látná: kérte őket, hogy az Eskúriáli Királyi könyves-házban lévő Napkeleti nyelveken való *Manuscriptumok*kat, vagy kéz-írásokat fordítanak-le. Ez a' Könyves-ház minden Európaiak közt a' Napkeleti *Manuscriptumokra* nézve leg-gazdagabb. Mellyeknek Catalógusokat *Casiri Mihály Bibliotheca Arabico Hispana* taulus alatt ki-ádtá. 2. Vol. fol. Az első Darabban, le-írattatnak a' Grammaticára, Rhetoricára, Poésisre, Philologiára, Politicára, Medicinára, Phycára, Jurisprudentiára, és Theologiára tartozó *Manuscriptumok*.

A' má-

A' második Darabban azok a' Manuscriptumok foglaltatnak-bé, mellyek a' Geographiára és Historiára tartoznak. Az első Darabnak Elöl-járó Beszédjében, le-irattatik az Escuriálî Könyves-háznak Historiája. Kezdet az leg-először II. Filep Király idejében kivált-képpen az Ariás Montanus, Hurtado de Mendoza könyveikkel szaporodni. Azután III. Filep alatt azt egy különös történet gazdagította-meg. Tudnilik 1611. esztendőben Don Louis Faxaredo a' tengeren Salehoz közel két hajót el-fogott. A' fok préda között talált ő több mint 3000. Arabiai nyelven való Manuscriptumokat, mellyek a' Philosophiáról, Politicáról, és a' Religioról tanítottak. A' Marokkói Tsászár, a' kijézék a' könyvek voltak III. Filepnek 450,000 font pénzt ígért érettek. De a' Király megvetvén ezt a' nagy Summa pénzt, különben nem akarta a' könyveket visszafizadni, hanem ha a' Tsászár minden Spanyol rabokat szabadon el-botsátana. Erre a' Tsászár nem állott; azért a' Király az említett Manuscriptumokat mind az Escuriáli könyvesházba vitette. Így lett ez a' könyves-ház a' Napkeleti Manuscriptumokra nézve minden Europaiak között leg-gazdagabbá. Noha az 1671ben Juniusnak 7. napján meg-gyúladván, 1800 darab Manuscriptumokat tűz miatt el-vesztett; el-hallgatván azokat, mel-

Bb 5

lyek

lyek vagy félig meg-égtek, vagy meg-tsonkúltak,

A Kassai Kerületben a' Nemzeti Oskolák' Inspectorának Tek. Kazinczy Ferentz Úrnak haláláról hiteles hírt hallván egy jó Barátja, szomorúságának bizonyosságára, és egyszer smind soha sem látott kedves Barátja' emlékezetére, ez egy néhány Sorokat írta 25. Julii 1789.

Nints hazna, kelletlen öröm! víg ösztönözé-
sednek —

Fáradnak vídám érzésim, 's álomra fzen-
derednek.

Hijába vívz tündér vígfág! bánatos képzé-
semmel,

Panaszt kell — 's szomorú hangot zenge-
nem énekemmel.

Sereggel jönnek Barátim, kiknél tudva nint-
tsenek

Bánatom' okai; hogy ma víg társaim le-
gyenek.

A' gondnak tulajdonítják andalgó lépésimet,
Ha ugyan el-takarhatják a' gondok febei-
met. —

Unszolja a' természet is vídám indulatimat,
'S maga mint-egy erőlködve kergeti bána-
timat.

'S mi-

'S mikor mint el-keseredett, irtózom a' Vi-
lágtól,

Fürednek hátot fordítok, futok a' fokafág-
tól;

Hogy itt, komoran, magános Remete laká-
somban,

A' nehezen nyelt bánatot meg-emélszem
magamban:

Itt is, az időnek leg-szebb 's leg-gazdagabb
szakaszza

Azon van, hogy firalmomnak korán végét
szakaszza. —

De szüntesd, gazdag természet! még vígasz-
talásodat,

Ne rakd reá, mert korán van, sebemre
flastromodat?

Ne hogy, a' hirtelen gyógyúlt seb, most ugyan
el-múljon,

De tsak egy kis vakarásra újolak ki-újúljon,
Úgy akarják az Egek, és az Égi farkalatok,
Hogy most gyász Innepet tartfak, annak,
a' kit firatok.

Engedj hát áldott természet! és ne vond-le
gyászat,

Hadd neveljem a' leg-nagyobb mértékig
firalmomat.

Tegnap egész nap záporral tsorgottak a' fel-
legek,

Éfszokról kegyetlen széllel háborgottak az
Egek,

Hány-

Ah! — de — igazán találta írni: hogy *nem*
sokára

Rá szivárognak sűgárid *harmatos sír-*
hántjára (a)

Mert *nem hasztalan kereste, fel-találta*
nyugalmát;

A' változás ő rajta is meg-mutatta hatalmát.
 'S a' mit édes reményfégem nem is képzelhet
 vala,

El-érkeze, óh fájdalom! élete *Est-hajnalca.*
 Vezess-el fényes Est-hajnal! vezess-el sír-
 halmához;

Vidd-el, e' soha sem látott Barátot Barát-
 jához.

Hogy, ha a' mit meg-ígérték szapora leve-
 leink,

Egymás' szemébe már késő! nem nézhet-
 nek szemeink,

Hadd lássam-meg nyugvó börtjét — por-
 teste' kamaráját,

Hadd tsókoljam a' hantokon által, hal-
 vány ortzáját.

Azo-

F e g y z é s.

- (a) Tzélozás vagyon Kazinczinak az Est-hajnalhoz in-
 tézett, 's a' Kassai Magyar Múzeumba iktatott
 Énekére; a' hol a' többek közt ezt írja: Ah!
 nem sokára, harmatos hantomon Fog majd ra-
 gyogni szánakozó szemed. — Majd meg-találom
 egyfizer én is, Hasztalanul keresett nyugalmam'.

Azokat a' könyv-tseppeket ,mellyeket gyűj-
tögetek,

Régen, hogy ha Barátommal hajdan egy-
gyütt lehetek,

Szopora költsön tsókok közt országán le-
görgessek,

'S mellyektől szem-borítékim, még most
jobban terhessek,

Hadd hullassam írja felett a' harmatos han-
tokra,

Hadd botsássak új 's szomorú könyveket
is azokra.

Talám az a' titkos erő, mert tsak titkos le-
hetett;

Melly, két egymást nem látottat barátok-
ká tehetett;

Hasonló titkos munkával meg-fúrja a' rejteket
'S lelketlen artzúlatjáig le-vizsi e' köny-
veket.

Le-vizsi, — de egy hijja van még e' kíván-
fágomnak —

Engedd-meg ezt is óh Halál! írba zárt
Barátomnak.

Jöjj-vizsza egy pertzentésig, jöjj akkor, óh
Nagy Lélek!

Lelkesítfed tagjaidat, és éreztesd-meg vélek
Hogy ezek a' könyv-záporok olly szemekből
származtak,

Mellyek őket élve látni hijjába kíván-
koztak.

Egy

Egy hív, de soha sem látott Barátodnak
könyvei —

Ah! — de mit kerestek ismét? Lelkem?
víg képzései!

Melleyek titkos vígasztalást nyújtotok bá-
natomban,

És szem tsiklándó színeket kevergettek
gyápszomban.

Nints Kazinczy — nints — 's mind ezek a?
kedves gondolatok

Azt bizonyítják, hogy meg-hólt az, a' kit
én siratok.

Siratok — 's a' kit sirathat maga kedves nem-
zete,

Hogy nyelvünk tovább nyelvével szeren-
tsés nem lehet. —

De mit is keresz? óh Halál! a' Múzsák' la-
lakó helyjén,

Gyáfsz hozván a' Parnaszszusra, — és azt
ilyen idején.

Mit háborgatsz? szomorú hír! tanuló kis
Házamban,

A' hol Kazinczim' átnyékát víg magános-
fágomban

Egy darab kártyára festve előttem tartoga-
tom, —

'S hát! — már ezután ha ezt az árnyéket
tsókolgatom;

Mi leszsz? hanem ha a' Halál' völgyje' ko-
mor vidéki,

Az Elifiumi Lelkek', 's meg-hólt testek' ár-
nyéki

Énekem' tárgya? — mint a' füst a' víg kép-
zelődések

El-tűnnek, 's szomorúk lésznek minden
vers for zengések.

Úgy vagyon — felejtsd víg Lelkem! a' tün-
dér vígfágokat

Felejtsd én énekes Múzsám! az örvendő
hangokat.

Menj-el a' fír-halmok közzé azokkal társal-
kodni

A' kikhez készülsz — 's a' kikkel szent
öröm szomorkodni.

Ott; a' kit soha sem láttál, meg-látod valahára,
Reá esmérsz e' kis képről Kazinczy' ár-
nyékára.

'S ditsekedni fogsz előtte, hogy noha nem
esmerted,

De az *igaz barátság*tól azt tsak ugyan
meg-nyerted,

Hogy *Atyjafijain* kívül, mint maga Lelkét
szinte,

Nem esmérte, fenki, 's nem is fzerethet-
te úgy, mint Te.

Nyúgodjatok békességben hív Barátom'
tsontjai,

Elöttem, szomorú Múzsám' ez kesergő
hangjai,

'S zálogúl küldött képének fekete vonásai
Lésznek emlékezetének állandó oszlopai.

